

Warszawa, 26 stycznia 2022 r.

prof. SGH dr hab. Monika Łada
Instytut Rachunkowości

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Anny Jonkisz-Zacny pt.

„RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE A EFEKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA GOSPODAROWANIA”

Podstawą sporządzenia recenzji rozprawy doktorskiej jest pismo Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie prof. dr hab. Stanisława Popka z dnia 21.12.2022 r.

Ogólna charakterystyka rozprawy

Recenzowana rozprawa pt. „Rzeczowe aktywa trwałe a efektywność ekonomiczna gospodarowania” została przygotowana przez mgr Annę Jonkisz-Zacny pod opieką naukową promotora prof. dr hab. Mieczysława Dobija. Praca obejmuje pięć rozdziałów poprzedzonych wstępem, a całość rozważań została podsumowana w zakończeniu. Ogółem tekst rozprawy obejmuje wraz z bibliografią oraz dodatkowymi spisami i załącznikami 243 strony. Bibliografia zawarta w rozprawie zawiera 109 polskich i zagranicznych pozycji, które zostały wykorzystane przy opracowaniu wyników badań literaturowych. W odrębnym spisie przedstawiono akty prawne do których zapisów nawiązywano w treści pracy. Przedstawione w tekście wywody zostały zilustrowane 42 zestawieniami tabelarycznymi i 26 rysunkami.

Tematyka badawcza

Tytuł rozprawy sugeruje bardzo szeroki obszar badawczy ulokowany w dyscyplinie ekonomia (aktualnie ekonomia i finanse). Jednak już we wstępie zasygnalizowano zawężenie pola rozważań naukowych do prezentacji i kontynuacji badań wybranej polskiej szkoły badawczej rachunkowości, zainicjowanej pod koniec lat 90. przez promotora rozprawy prof. dr hab. Mieczysława Dobija. Do głównych cech tego podejścia naukowego zaliczam:

- postrzeganie zjawisk ekonomicznych jako realnych, uniwersalnych, racjonalnych i możliwych do obiektywnego odwzorowania,
- interdyscyplinarny charakter rozważań z wykorzystaniem teorii kapitału i nawiązaniem do koncepcji wywodzących się z innych dziedzin/dyscyplin nauki, a szczególnie do zasad termodynamiki,
- normatywne zorientowanie prowadzonego dyskursu naukowego na opracowanie teoretycznych rekomendacji dla kanonu wiedzy i praktyki gospodarczej,
- równoległe prowadzenie wywodu na wielu poziomach (mikro i makro), w odniesieniu do teorii, kanonu wiedzy i praktyki gospodarczej oraz z nawiązaniem do wyników badań różnych dyscyplin nauki,
- wykorzystanie i przekształcanie wypracowanych w ramach szkoły modeli matematycznych jako punktu wyjścia do badań empirycznych i podstawa wypracowania rekomendacji,
- formułowanie założeń modeli teoretycznych w formie hipotez, które podlegają weryfikacji w wycinkowych badaniach empirycznych (niekoniecznie reprezentatywnych),
- bardzo pobieżne odniesienie do alternatywnych ekonomicznych koncepcji naukowych (w tym szczególnie z obszaru rachunkowości) wykraczających poza zakres zainteresowania szkoły,
- tradycyjne postrzeganie rachunkowości jako zdominowanej przez pomiar pieniężny, ewidencję transakcji oraz sprawozdawczość finansową podmiotów gospodarczych.

Recenzowana rozprawa w pełni wpisuje się w tradycje scharakteryzowanej szkoły badawczej, zarówno w warstwie merytorycznej, jak i metodycznej. Normatywna orientacja oraz celowo teoretycznie ograniczony zakres znajduje odzwierciedlenie w głównym celu badawczym *„wypracowanie teoretycznie uzasadnionej metody amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych, których wartość zależy od upływu czasu, gdzie czynnik czasu ma wiodące znaczenie dla określania wartości aktywów”* (s.11). Szczegółowe założenia projektu badawczego zostały opisane w formie pięciu celów szczegółowych, pięciu pytań badawczych i trzech hipotez. Cele szczegółowy obejmują:

- „1. Przegląd i analizę literatury przedmiotu w zakresie podstawowych kategorii ekonomicznych, takich jak: kapitału, pracy, wartości, amortyzacji i innych pojęć powiązanych z rzeczowymi aktywami trwałymi.*
- 2. Przedstawienie naukowego uzasadnienia do procesu amortyzowania środków trwałych przy zastosowaniu metody degresywnej zmniejszającego się salda, uwzględniającego termodynamiczne rozpraszanie się kapitału.*
- 3. Wskazanie roli metody kosztowej pomiaru PKB w interpretacji pary wielkości PKB i produktywności pracy Q , jako miernika postępu ekonomicznego.*
- 4. Zastosowanie funkcji aktywności ekonomicznej (FAE) i modelu aktywności ekonomicznej (MAE) do analizy związków między wartością aktywów rzeczowych a poziomem wynagrodzeń i zarządzania.*
- 5. Badanie przy zastosowaniu symulacji numerycznej wariantów zbieżności produktywności pracy gospodarki polskiej do wybranych krajów.”* (s.11)

Pytania badawcze i hipotezy (por. s.11-13) odnoszą się do szczegółowych powiązań (w tym formuł matematycznych) między wybranymi zmiennymi w modelowanych zjawiskach ekonomicznych. We wstępie wskazano także sposób empirycznej weryfikacji tych założeń oraz omówiono strukturę rozprawy.

Układ rozprawy

Układ rozprawy jest logiczny, z zachowaniem klasycznego podziału zasadniczego tekstu na wstęp, rozdziały i zakończenie. Tematyka kolejnych rozdziałów została prawidłowo ułożona od ogólnych koncepcji teoretycznych do badań empirycznych osadzonych w założeniach szkoły badawczej. To powoduje, że każda część ma nieco inny charakter.

Pierwszy rozdział stanowi wprowadzenie teoretyczne do badań – obejmuje podstawowe pojęcia, najważniejsze założenia szkoły badawczej oraz opis jej dotychczasowego dorobku naukowego, z nawiązaniem poglądów licznych autorytetów krajowych i zagranicznych.

W rozdziale drugim omówiono podstawowe elementy kanonu wiedzy, aktualnie zalecane praktyk w zakresie racjonalnego inwestowania w aktywa trwałe oraz sposób postrzegania tych procesów ekonomicznych w przyjętej perspektywie teoretycznej. Rozważania normatywne zilustrowano przykładem symulacji sytuacji finansowej spółki Grupa Kęty S.A oraz analizą struktury PKB.

Rozdział trzeci został poświęcony – nie tyle rachunkowości – ile wycenie i ewidencji księgowej środków trwałych. Ta część powstała na podstawie kanonu wiedzy oraz obowiązujących standardów i regulacji prawnych.

Ostatnie dwa rozdziały zawierają wyniki studiów empirycznych. Zawierają odpowiednio teoretyczne wprowadzenia do badań oraz ilościowe badania skierowane na weryfikację przyjętych założeń (hipotez).

W podsumowaniu zostały ponownie przytoczone najważniejszy wyniki i sformułowane wnioski z badań literaturowych oraz analiz empirycznych. Szczegółowo omówiono wyniki weryfikacji przyjętych hipotez badawczych.

Ocena merytoryczna

Ocena merytoryczna opracowania jest pozytywna. Przesądzą o tym przede wszystkim walory teoriopoznawcze rozprawy. Wyniki badań literaturowych potwierdzają ogólną wiedzę Autorki z zakresu rachunkowości i teorii kapitału oraz umiejętność świadomego włączenia się i rozszerzania dorobku wybranego nurtu badań naukowych rachunkowości. Przedstawione rozważania mają charakter interdyscyplinarny. Są świadectwem

dostrzegania znaczenia rachunkowości i jej kontekstowości, jako głęboko osadzonej w aktualnym stanie i kierunkach rozwoju wiedzy naukowej, a szczególnie jej związków z dominującymi teoriami ekonomicznymi.

Do najważniejszych zalet rozprawy zaliczam:

1. ulokowanie rozważań w wybranej szkole badawczej i konsekwentne prowadzenie rozważań w sposób charakterystyczny dla jej tradycji naukowych,
2. duży wysiłek intelektualny włożony w zrozumienie założeń teoretycznych przyjętego specyficznego podejścia,
3. zrozumiałe przedstawienie złożonych i interdyscyplinarnych ram teoretycznych podjętej problematyki badawczej,
4. podjęcie kilku prób empirycznej konfrontacji analizowanych metod i teoretycznych modeli ekonomicznych,
5. przeprowadzenie badań (zebranie danych i wykonanie symulacji) oraz prawidłowe opracowanie wyników,
6. przyjęty w podsumowaniu sposób omówienia wyników badań skierowany na weryfikację hipotez badawczych.

Słabsze strony rozprawy wynikają przede wszystkim z ograniczonego przedstawienia alternatywnych podejść teoretycznych oraz skonfrontowania aktualnego dorobku szkoły badawczej (w tym własnych wyników badań) z wynikami rozważań prowadzonych w ramach pozostałych nurtów badań rachunkowości.

Do słabszych stron rozważań przedstawionych w rozprawie zaliczam:

1. bardzo tradycyjny pogląd na zakres i granice współczesnej rachunkowości,
2. niewystarczający sposób uzasadnienia celu badań (dlaczego akurat rzeczowe aktywa trwałe i amortyzacja),
3. mało wyraźne rozróżnienie w tekście rozważań dotyczących warstw: teorii ekonomicznych, wyników wcześniejszych badań empirycznych, kanonu wiedzy, rekomendacji teoretyków, regulacji prawnych i rekomendacji praktyków.

4. nadmierne (z punktu widzenia badaczy rachunkowości) ilustrowanie stosunkowo prostych koncepcji czy metod przykładami praktycznymi i obliczeniami.
5. rozproszenie tematyki badań empirycznych po kilku różnych obszarach praktyk indywidualnych i organizacyjnych: planowania sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa (przykład Kęty), ocena teoretyczna metod amortyzacji (symulacje) oraz zmiany wartości rynkowej produktów trwałych (analiza cen samochodów),
6. nieliczne ale znaczące błędy merytoryczne w stosowaniu wybranych kategorii pomiaru w rachunkowości (np. podejście memoriałowe jest mieszane z kasowym por. s. 38, 70),
7. brakujące miejscami odniesienia do literatury, szczególnie jest to widoczne w miejscach w których opisywane są dotychczasowe osiągnięcia szkoły badawczej i pojawiają się tylko nazwiska badaczy,
8. stosunkowo mało liczny jak na rozprawę doktorską spis literatury, co jest o tyle zaskakujące, że tematyka rzeczowych aktywów trwałych jest ważnym i klasycznym obszarem badań rachunkowości.

Chce podkreślić, że na przedstawioną ocenę zalet i wad pracy przekłada się w dużym stopniu specyfika przyjętego podejścia teoretycznego. Recenzowana rozprawa merytorycznie, metodycznie i formalnie nie odbiega z od publikowanych wcześniej prac naukowych wpisujących się w ten hermetyczny, polski nurt badań rachunkowości.

Lektura rozprawy oraz przedstawione uwagi skłaniają mnie do zadania dwóch pytań:

1. Jakie inne teorie i modele ekonomiczne wyjaśniają wykazany w badaniach empirycznych (analiza cen samochodów) profil spadku wartości rynkowej produktów?
2. Czy w stosowanym podejściu teoretycznym uwzględniona jest możliwość pojawienie się tzw. technologii przełomowych (ang. disruptive technologies), która ma potencjał wypierania wiodących dotychczas na rynku produktów lub znaczącej korekty ich wartości?

Wnioski

Recenzowana rozprawa prezentuje wyniki badań o istotnym znaczeniu dla wiedzy naukowej z zakresu teorii kapitału rozwijanej w ramach wybranej szkoły badawczej rachunkowości. Świadczy ona o tym, że Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w obszarze przypisanym do dyscypliny ekonomia (aktualnie ekonomia i finanse). Przeprowadzone badania, uzyskane wyniki oraz sformułowane na ich podstawie wnioski stanowią oryginalne rozwiązanie problemu naukowego przede wszystkim o walorach teoriopoznawczych. Biorąc pod uwagę przedstawioną ocenę stwierdzam, że recenzowane opracowanie mgr Anny Jonkisz-Zacny pt. „Rzeczowe aktywa trwałe a efektywność ekonomiczna gospodarowania” spełnia wymagania ustawowe stawiane rozprawom doktorskim. Na tej podstawie wnoszę o jej dalsze procedowanie i dopuszczenie do publicznej obrony.

prof. SGH dr hab. Monika Łada

